

**UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE „CONSTANTIN STERE”**

Cu titlu de manuscris
CZU : 340.13(043.2)

COȘMAN ELIZA

**PROBLEME TEORETICE ȘI PRACTICE ALE
INTERPRETĂRII JURIDICE**

551.01 - Teoria generală a dreptului

**AUTOREFERAT
AL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT**

CHIȘINĂU, 2018

Teză a fost elaborată în catedra de Drept public a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”.

Conducător științific: AVORNIC Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar.

Referenți oficiali:

CRAIOVAN ION, doctor în drept, profesor universitar, România;

SMOCHINĂ Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar;

Membri ai Consiliului Științific Specializat:

BALTAG Dumitru, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar;

COPTILEȚ Valentina, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar;

ARAMĂ Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar;

GRECU Raisa, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar;

LUPAȘCU Zinaida, doctor în drept, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc pe data de 23 iunie 2018, la ora 10, în ședința Consiliului științific specializat D 42.551.01 - 05 Drept public din cadrul Universității de Științe Politice și Economice Europene „Constantin Stere” ; Adresa: mun. Chișinău, str. Ștefan cel Mare, nr. 200, Chișinău, MD 2004, Republica Moldova, Sala Senatului a USPEE „Constantin Stere”.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate pe pagina web a CNAA (<http://www.cnaa.md>) și la Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Autoreferatul a fost expediat la 22.05.2018

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

COPTILEȚ Valentina

dr. în drept, conf. univ.

Conducător științific

AVORNIC Gheorghe, dr. hab. în drept, prof. univ.

Autor

COȘMAN Eliza

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Actualitatea temei noastre de cercetare rezultă din rolul deosebit pe care îl are dreptul în evoluția și progresul societății, în modelarea raporturilor sociale în funcție de valorile supreme ale societății. Din această perspectivă, ne-am preocupat să demonstrăm că interpretarea juridică reprezintă un moment constitutiv nu numai al procesului de aplicare a dreptului, ci în primul rând al aceluia de elaborare a normelor juridice, aspect mai degrabă ignorat în elaborările teoretice ale științei dreptului. Încât demersul nostru s-a concentrat într-o primă fază să evidențieze articulațiile momentului de elaborare normativă în care interpretarea juridică este inevitabil prezentă. Pe această bază am putut să demonstrez ceea ce altfel se admite în cel mai bun caz la modul declarativ în literatura problemei, anume că fără implicarea operației de interpretare juridică însăși elaborarea dreptului nu este posibilă transpunerea reperelor valorice ale societății în câmpul dreptului, luând aici, tocmai prin operația interpretării dreptului forma imperativului juridic. Această primă ipostază a interpretării în drept am numit-o **interpretare de fundamentare**. Circumscrierea ei o considerăm o necesitate deosebit de actuală în societatea de azi, minată de relativizarea valorilor, de tehnicism și formalism juridic conducând la voluntarism normativ.

De asemenea, demersul nostru prezintă o actualitate practică întrucât contribuția teoretică, de explicare, definire, conceptualizare etc. se dorește strâns legată de dimensiunea practică, aplicativă, în sensul că achizițiile teoretice vizează posibilitatea proiectelor de acțiune, deci de aplicare rațională a dreptului în scopul controlării schimbărilor sociale ivite pe fondul globalizării.

Cercetarea noastră urmează axa cunoaștere-valorizare-acțiune, configurând o viziune unitară asupra interpretării în drept, aspect pe care l-am exprimat prin **conceptul integrativ** de interpretare juridică. Astfel, pornim de la ideea că, în esență, actul de cunoaștere, de înțelegere și interpretare este prezent în toate fazele de ființare și manifestare a dreptului, desigur cu anumite specificații pentru fiecare moment. De asemenea, argumentăm faptul că interpretarea de fundamentare împreună cu interpretarea de aplicare formează cadrul axiologic și operațional care definește întregul parcurs al creării și manifestării dreptului. Este argumentată ideea după care, în interpretarea juridică, planul axiologic are rol prioritar, cu toate că este mai puțin vizibil decât planul tehnic, procedural. Actualitatea temei noastre este totodată evidențiată și de schimbările social-politice din cele două state, vizând edificarea statului de drept. Desigur, actualitatea și importanța temei ridică problema responsabilității deosebite în procesul de interpretare și aplicare a dreptului, a consecvenței de a urmări obiectivele de politică juridică înscrise în Constituția Republicii Moldova și a României și în tratatele internaționale la care cele două state au aderat.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Un aport important în studiul problemelor teoretice și practice ale interpretării juridice îl au contribuțiile teoreticienilor din Republica Moldova și România, marcate atât de așteptate clarificări teoretice, cât și de răspunsuri adecvate la provocările practice ale procesului construcției legislative și aplicării dreptului în noile condiții socio-politice.

În Republica Moldova s-a afirmat un grup de veritabili cercetători în Teoria dreptului, inclusiv în problematica interpretării dreptului, între care amintim pe reputații oameni ai școlii juridice superioare, precum Elena Aramă, Andrei Smochină, Gh. Avornic, Dumitru Baltag, Boris Negru, Andrei Negru, Valentina Coptileț, Raisa Grecu, Iuliana Savu, Victor Zaharia ș.a.

În acest sens, în România au contribuit la dezbateri, după 1990, autori precum Nicolae Popa, Ioan Ceterchi, Gh. Boboș, M. Luburici, Sofia Popescu, Genoveva Vrabie, Dumitru Mazilu ș.a. Un suflu teoretic de mai largă deschidere au adus, mai încoace, I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, Gh. C. Mihai, Ion Craiovan, Ioan Humă, M. C. Eremia, Virgil Cristea, Lidia Barac, Mihaela Augustina Dumitrașcu, Marin Voicu, Cristina Daniela Morariu ș.a.

Contribuțiile autorilor amintiți se desfășoară atât în baza unei deschideri spre circulația internațională de idei, cât și spre relații reciproce de colaborare universitar-academică, cu efecte benefice de o parte și de alta în folosul științei.

În ceea ce privește problematica interpretării juridice, tabloul aspectelor cercetate vizează, și la unii, și la ceilalți, componente de cunoaștere esențiale privind etimologia, definițiile și formele interpretării în general, accepțiunile conceptului de interpretare (cu distincția necesară între interpretarea în drept și aceea a normelor juridice) și, legat de acesta, a istoriei ideii de interpretare în gândirea juridică europeană, formele interpretării și forța lor juridică, metodele și tehnicile interpretării (cu confruntările de opinii, inerente dezbaterii teoretice), reglementarea juridică a interpretării, aspecte ramurale ale interpretării, rezultatul interpretării, relația dintre litera și spiritual legii, abuzul de drept și fraudă la lege, principiile interpretării etc.

Studiind aceste contribuții, am putut constata că, în timp, modul de abordare teoretică și-a lărgit perspectiva gnoseologică; de la accentual inițial, preponderent didactic-descriptiv, s-a trecut tot mai evident la tonul analitic-critic al demersului, cu rezultate materializate în studii consistente, chiar în monografiile dedicate temei, publicate, unele dintre ele, chiar în edituri din țări străine.

Totodată, perspectivei teoretice i s-a adăugat, tot mai hotărât, perspectiva implicațiilor practice ale interpretării, urmărite cu toată preocuparea de către cercetători în dorința de a contribui cu constatări și recomandări de îmbunătățire a legislației și a eficienței aplicării normelor juridice.

Scopul și obiectivele lucrării. Prezenta lucrare are drept scop cercetarea multilaterală și complexă a problemelor interpretării în drept, constituirea unui traseu analitic în măsură să permită deschiderea frontului problematic, trecerea de la cazul, apreciat ca particular, al interpretării normelor juridice la analiza și justificarea genului său proximal: interpretarea juridică în general, elaborarea unei teorii generale a interpretării în drept. Prin studiul menționat intenționăm identificarea specificului tipurilor și formelor interpretării juridice, a principiilor care o guvernează, evidențierea particularităților interpretării dreptului național și comunitar, raportat la starea de suveranitate a statului. De asemenea, într-o abordare practico-gnoseologică, intenționăm a predicționa acele măsuri de natură normativă orientate spre optimizarea formelor de interpretare și realizare a dreptului în contextul globalizării și integrării.

Pentru realizarea acestui scop au fost stabilite următoarele obiective:

1. fundamentarea bazelor conceptuale ale interpretării sistemic-integrative în drept pornind de la contribuții teoretice acreditate în domeniu;

2. determinarea tipurilor, agenților și formelor interpretării juridice privită ca efort hermeneutic de descifrare a literei și spiritului legii;

3. evidențierea principiilor interpretării, care nu apar ca simple entități metafizice, ci se configurează evolutiv în funcție de exigențele epistemologice ale cunoașterii juridice;

4. clarificarea tehnicilor de interpretare, așezate sub semnul legilor gândirii corecte ce statuează o metodică juridică specifică;

5. evidențierea, în baza logicii privită ca ansamblu coerent de exigențe formale ale gândirii, a particularităților raționamentelor juridice, a argumentelor utilizate în cunoașterea și interpretarea în drept;

6. determinarea funcției valorizatoare a interpretării juridice, rezultată din interacțiunea scopului legiuitorului cu finalitățile dreptului, în măsură să asigure trecerea dreptului de la virtualitatea dezirabilă a prescripțiilor la realizarea lor efectivă;

7. cercetarea importanței deciziilor Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova și a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, precum și a deciziilor Curții Constituționale din Republica Moldova, respectiv din România în interpretarea juridică;

8. stabilirea modalităților și particularităților interpretării în dreptul național în condițiile necesității interpretării sale unitare, non-contradictorii în propriul câmp normativ, cât și în relațiile sale cu *acquis-ul* comunitar și cu dreptul internațional;

9. rolul activ al jurisprudenței naționale și jurisprudenței UE în armonizarea interpretării juridice; contribuții ale jurisprudenței comunitare la afirmarea principiilor dreptului comunitar;

10. analizarea, sistematizarea și interpretarea rezultatelor cercetării întreprinse, formularea concluziilor și recomandărilor.

Metodologia cercetării științifice. În elaborarea prezentei lucrări au fost aplicate o serie de metode, mijloace, procedee, principii de investigație, deduse din sistemul celor mai consacrate exigențe de cercetare, precum: *metoda istorică*, aplicată la cercetarea evoluției interpretării juridice; *metoda logică (deductivă, inductivă, de generalizare, de specificare etc.)*, aplicată la elucidarea problemelor pe parcursul lucrării; *metoda sistemică*, utilizată în cadrul studierii problematicii interpretării juridice, a modalităților, a exigențelor și a principiilor fundamentale; *metoda comparativă*, folosită pe parcursul întregii lucrări și, în deosebi, a tipurilor și formelor interpretării juridice, precum și la determinarea particularităților interpretării în sistemul legislativ din Republica Moldova și România; *metoda dinamică*, utilizată în cercetarea evoluției problematicii interpretării juridice în diferite etape de dezvoltare istorică.

Noutatea și originalitatea științifică. Cât privește contribuția pe care am adus-o la soluționarea problemei cercetate și care rezultă, în fond, din ansamblul textului lucrării, ea poate fi rezumată în următoarele:

În primul rând, am socotit necesară cercetarea interpretării juridice atât la nivel teoretic cât și practic urmărind nu numai descifrările semantic-conceptuale necesare în ordine teoretică, ci și implicațiile interpretării juridice, implicații de ordin legislativ

și de aplicare a dreptului, în raport cu care cele dintâi își află rostul. Desigur, această exigență apare și în unele contribuții ale altor autori, dar teza de față caută să viabilizeze această relație plasând-o pe terenul fertil al triadei cunoaștere-valorizare-acțiune, operând însă specific, cum demonstrăm în context, pe terenul dreptului. În acest sens, am propus *un concept integrativ* al interpretării juridice, apt să ofere o *viziune unitară* asupra înțelegerii naturii și finalității interpretării juridice, precum și a modului de elaborare și aplicare a dreptului.

Pentru a ajunge la acest lucru, am reconstituit selectiv un tablou al ideilor fundamentale din istoria gândirii juridice în materie. În acest sens, am căutat să ocolesc obișnuitul descriptivism al prezentării evoluției teoriilor asupra interpretării juridice, mizând, dimpotrivă, pe analiza lor problematizantă, a blocajelor, limitelor, dar și a deschiderii lor spre înțelegerea adecvată a juridicității și a rolului interpretării în manifestarea dreptului. Am configurat astfel un orizont critic evaluativ, în baza căruia am analizat statutul normativ al ceea ce am numit *instituția răspunderii juridice* în legislația Republicii Moldova și a României.

Adoptând o viziune critică în raport cu opiniile teoretice vehiculate în tratarea naturii și finalității interpretării în drept, am putut supune dezbaterii științifice noi aspecte privind baza metateoretică de ordin filosofic a interpretării în drept, dimensiunea teoretică și metodologică a cunoașterii fenomenului juridic și implicațiile acestei cunoașteri asupra problematicii interpretării în drept, determinantele unui concept integrativ de interpretare juridică, interpretarea aplicativă și caracteristicile sale, principiile juridice abordate aici într-o viziune sistemic-axiologică;

Depășind abordarea strict – tehnică, teza urmărește să evidențieze *funcția valorizatoare* a interpretării în raport cu care se resemnifică axiologic conceptele de tip, agent și formă a interpretării juridice; tehnicile și regulile de interpretare pot fi astfel privite dincolo de semnificația lor juridic-formală, ca și regulile logicii care susțin tehnicile interpretării în drept.

Complementaritatea componentei tehnico-formale cu aceea de substanță axiologică a normativității juridice, odată evidențiate, ne-a condus la ideea, cu valențe practice, a necesității interpretării unitare, noncontradictorii a normelor juridice; conceptul sistemului de drept se articulează organic, prin implicațiile sale metodologice, cu acela al interpretării sale unitare, pornind de la integralitatea valorilor juridice consfințite. Ceea ce se regăsește, arătăm în lucrare, atât în necesara coerență internă a dreptului național, cât și în relația sa cu dreptul comunitar ori cu acela internațional. De aici decurge consecința, accentuată în cuprinsul lucrării noastre, că sistemul integrativ al dreptului comunitar ori al celui internațional este și trebuie să fie o sinteză a valorilor juridice ale națiunilor, nu o creație artificială, supranațională și voluntaristă.

Pe această bază luăm atitudine față de tentațiile suprastatalității în creația juridică, supralicitate ideologic în numeroase lucrări de drept actuale. Creația juridică, inclusiv legislația, are a fi reversibilă ca genază și modelare; ea se modelează nu doar dinspre *acquis-ul comunitar/ dreptul internațional* spre sistemul național de drept, ci are a se modela, *complementar*, și dinspre acesta din urmă spre cele dintâi. Valorile naționale trebuie să se regăsească juridic și la nivel *transnațional*. Încât, pledăm în demersul nostru teoretic în favoarea circuitului retroactiv de *feed-back*, al valorilor exprimate juridic prin relația național-universal, nu pentru suprastatalitate și

supranaționalitate în lumea dreptului. Această idee poate fi – cum încercăm să susținem în partea finală a tezei noastre – un îndreptar atât de ordin teoretic-axiologic, cât și de ordin practic, al bogatei problematice privind interpretarea normelor juridice în relația drept național – drept comunitar/internațional.

Problema științifică soluționată constă în configurarea principalelor aspecte ale problematice interpretării juridice în plan teoretic și practic, punând în evidență ideile relevante în acest domeniu, deschiderile pe care le oferă teoriei și practicii în domeniul dreptului. În acest sens, am îmbunătățit cadrul conceptual menit a fundamenta o viziune dominant axiologică asupra problematice interpretării în drept (de exemplu, conceptele de interpretare de fundamentare, de funcție axiologică a interpretării juridice, de competență evaluantă a interpretării juridice). Totodată, am reformulat din această nouă perspectivă tehnicile interpretării în drept. În felul acesta am avut în vedere să lărgim baza teoretică, cu implicație aplicativă, a concepției privind complexul aspectelor interpretării juridice.

Semnificația teoretică a lucrării derivă din rezultatele acestui demers științific, sintezele și analizele realizate pe parcursul investigațiilor dar și concluziile și recomandările pe care le aduce autoarea la sfârșitul lucrării. Lucrarea evidențiază noile semnificații pe care conceptele tradiționale ale dreptului le capătă, odată cu schimbările ce au loc în societate, dar și elementele care capătă relevanță și oferă noi caracteristici dreptului și interpretării juridice. Ne referim la conceptele de drept, lege, stat, personalitate, ordine juridică europeană și prioritatea aplicării normei europene în ordinea juridică națională etc.

Valoarea aplicativă a cercetării se regăsește în ultimă instanță în ansamblul textului tezei întrucât ea realizează o evidentă deplasare de accent asupra viziunii globale a problematice interpretării juridice, ceea ce se întvede și în studiile publicate anterior redactării tezei, studii ale căror idei au fost valorificate nemijlocit în teză. Dăm aici doar un exemplu: studiul *Tehnicile interpretării în drept și implicațiile sale axiologice* (conform poziția 60 din Bibliografie), valorificat în Capitolul 3, subcapitolul 3.2. al tezei, răstoarnă viziunea tradițională în materie, care reduce la aspectul logico-formal problema în cauză, demonstrând, dimpotrivă, dominantă axiologică a unghiului de abordare, cu implicații vizibil novatoare în domeniu.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: baza metateoretică a interpretării în drept; dimensiunea teoretică și metodologică a cunoașterii fenomenului juridic și implicațiile acestei cunoașteri asupra problematice interpretării în drept; aspecte critice privind natura interpretării în drept; determinantele unui concept integrativ de interpretare juridică; interpretarea aplicativă și caracteristicile sale; principiile juridice abordate într-o viziune sistemic-axiologică; reevaluarea conceptelor de tip, agent și formă a interpretării juridice; tehnicile și regulile de interpretare, privite dincolo de semnificația lor juridic-formală; problema actualizării neîntrerupte a dreptului, creativitatea și responsabilitatea în exercițiul juridic interpretativ.

Implementarea și aprobarea rezultatelor științifice. Ideile și conceptele de bază cuprinse în această lucrare au fost prezentate în cadrul sedințelor catedrei „Drept public” și a Seminarului științific de specialitate a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, al conferințelor și sesiunilor de comunicări științifice internaționale organizate de Universitatea de Studii Politice și Economice

Europene „Constantin Stere”, de Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei în colaborare cu Universitatea Slavonă și Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Guvernul Republicii Moldova și Academia de Administrare Publică, precum și în revistele de specialitate din Republica Moldova și România.

Publicații la tema tezei: Rezultatele investigațiilor au fost reflectate în 10 articole ale autoarei în revistele de specialitate acreditate de CNAA și culegeri de materiale ale conferințelor științifice naționale și internaționale. Volumul total al publicațiilor 4,56 c.a.

Volumul și structura tezei: Introducere; patru capitole; concluzii generale și recomandări; bibliografia din 245 titluri; 181 pagini text de bază; declarația privind asumarea răspunderii; CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie ale tezei. Norme de drept; text normativ; interpretare juridică; funcția valorizatoare a interpretării juridice; creativitatea interpretării; finalitatea interpretării juridice; acquis comunitar; armonizare legislativă.

CONȚINUTUL LUCRĂRII

Teza de doctor intitulată „**Probleme teoretice și practice ale interpretării juridice**” debutează cu Introducere, care cuprinde prezentarea generală a problemei cercetate, importanța teoretică a tezei, fundamentarea și justificarea temei alese, scopul, obiectivele, rezultatele cercetării, noutatea științifică, precum și valoarea aplicativă și aprobarea rezultatelor tezei.

În primul capitol – Analiza doctrinelor și a reglementărilor normative privind interpretarea juridică este supusă investigației situația în domeniul cercetării problematiceii interpretării în drept, evoluția gândirii juridice în domeniu, punându-se în evidență problemele și ideile relevante care au marcat această evoluție, progresele la nivel teoretic și practic înregistrate în planul interpretării juridice și care s-au reflectat și în cadrul teoriilor despre interpretare. Tot în aria acestui capitol este analizat statutul normativ al instituției interpretării juridice în legislația Republicii Moldova și a României, cu referire expresă la legislația civilă și cea penală.

In subcapitolul 1.1. Repere analitice în istoria problemei interpretării juridice. Studiul actual și perspectivele investigațiilor am făcut o prezentare sintetică a liniamentelor generale ale gândirii teoretice în materia interpretării juridice, cu avatarurile, dar și cu achizițiile de cunoaștere realizate.

În istoria dreptului, marile codificări au concentrat un câmp ideativ complex care a pus în evidență faptul că reglementările oglindesc spiritul timpului în care au fost concepute, că alături de elementele de durabilitate, de continuitate, intervin în mod natural elemente noi, cauzate de noile realități sociale, care solicită alte reglementări. Aceste monumente legislative au avut o influență puternică asupra conștiinței timpului, generând școli și direcții de gândire care au supus unei dezbaterii complexe dreptul și interpretarea în drept [8, p.54]. În seria acestor școli și direcții de gândire am avut în vedere îndeosebi următoarele: școala exegetică, teoria evoluționistă, teoria autonomiei textelor, școala liberului drept.

În Subcapitolul 1.2. Statutul normativ al interpretării juridice în legislația Republicii Moldova și a României, este abordat statutul normativ al instituției

interpretării juridice în legislația din Republica Moldova și în legislația din România, cu referire la legislația civilă și legislația penală.

Privind abordarea instituției interpretării juridice în legislația din Republica Moldova, problemă care are în vedere și reglementarea juridică a interpretării normelor de drept, în literatura de specialitate se apreciază că „necesitatea și importanța acestei probleme nu a dispărut, dimpotrivă a devenit și mai actuală” o dată cu schimbările din viața reală a societății, care au determinat o adaptare și o flexibilitate mult mai mare în activitatea de elaborare și aplicare a dreptului la situațiile concrete ale vieții [2, p.235]. Alături de existența unor norme exprese care să reglementeze activitatea de interpretare a normelor juridice, trebuie subliniat faptul că în sistemul juridic al Republicii Moldova există o serie de principii, de idei fundamentale care asigură caracterul unitar al elaborării legii și care se regăsesc în întregul edificiu legislativ.

Vorbind despre statutul normativ al interpretării juridice în R. M. ne referim îndeosebi la legislația civilă și penală, a cărei sferă largă interacționează cu toate celelalte ramuri ale dreptului. Art. 4 alin. (1)-(2) C. civ. definește uzanța și condițiile în care ea se aplică. Privind reglementarea expresă a instituției interpretării normelor juridice, acest lucru este realizat în art.5 din Codul civil al RM care consacră aplicarea dreptului prin analogie. Conform prevederilor art.5 alin. (1), în cazul nereglementărilor prin lege ori prin acord al părților și lipsei de uzanțe, raporturilor prevăzute la art.2 li se aplică analogia legii, dacă aceasta nu contravine esenței acestor raporturi. Potrivit prevederilor alin. (2), dacă nu este posibilă aplicarea analogiei legii, se va aplica analogia dreptului. Alin. (3) stipulează că „Nu se admite aplicarea prin analogie a normelor care limitează drepturile civile sau care stabilesc răspunderea civilă. Din cele arătate rezultă că necesitatea aplicării dreptului prin analogie, cu cele două forme ale sale, se justifică prin prevederea legală cuprinsă în alin. (4) și anume că „Instanța de judecată nu este în drept să refuze înfăptuirea justiției în cauzele civile pe motivul că norma juridică lipsește sau că este neclară”.

Privind deschiderea internațională a legislației civile din RM, poate fi menționat art.7 C.civ. care prevede că „Dacă prin tratatul internațional la care RM este parte sunt stabilite alte dispoziții decât cele prevăzute de legislația civilă, se vor aplica dispozițiile tratatului internațional”.

Reglementarea interpretării normelor juridice în legislația penală are în vedere Codul penal al Republicii Moldova, care în Capitolul XIII, intitulat „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul cod”, cuprinde un număr de 33 de articole ce explică înțelesul unor termeni sau expresii și care au statut de norme explicative obligatorii și se referă numai la dispozițiile legii penale. Și dispozițiile generale cuprinse în art. 119 Codul penal al RM care precizează încă de la început că, ori de câte ori legea penală folosește un termen sau o expresie dintre cele definite în prezentul capitol, înțelesul lor este cel prevăzut la articolele ce urmează. Prin urmare, aceasta înseamnă că practica judiciară ori lucrările juridice nu vor putea atribui alte înțelesuri decât acela pe care legea penală a atribuit-o acestor termeni sau expresii.

De asemenea, tot în cadrul acestei secțiuni a lucrării noastre apreciem că se impune o analiză a evoluției justiției constituționale în Republica Moldova, cu semnificație implicită și pentru problematica interpretării juridice. Astfel, Curtea Constituțională a fost

concepută de legiuitorul constituent după modelul kelsenian, ca o autoritate specializată de justiție constituțională, separată de sistemul judecătoresc de drept comun. Cu referire la stabilirea propriei competențe, Curtea Constituțională a statuat că:” [...]în virtutea competențelor stabilite de Legea fundamentală în scopul îndeplinirii rolului de garant al supremației Constituției, este singura în măsură ca, pe cale jurisprudențială, să stabilească cadrul în care își exercită atribuția de control al constituționalității actelor atribuite în competența sa prin articolul 135 din Constituție, așa cum de altfel a procedat până în prezent, urmând a examina obiectul sesizărilor cu care este investită și a le soluționa în consecință prin raportare la valorile și principiile constituționale afectate”. [9].

Reconstrucția sistemului juridic din România, cu deschiderile sale spre valorile democrației occidentale și euro-atlantice, a determinat și schimbări la nivel constituțional și de viziune asupra întregii legislații [4, p.6]. Astfel, pentru instituția interpretării din România, semnificativă este statuarea în Constituție (art.148, alin. (2) a priorității dreptului comunitar în raport cu ordinea juridică internă, aspect care este prevăzut și în art. 5 C. civil. Texte normative exprese privind interpretarea juridică, în legislația actuală, găsim în Noul Cod civil în capitolul al-III-ea, intitulat „Interpretarea și efectele legii”, texte care acoperă normativ un spațiu larg al ariei de manifestare a dreptului civil; de asemenea, pentru instituția interpretării prezintă importanță art. 329 privind recursul în interesul legii din Noul Cod de Procedură civilă. Pentru legislația penală, semnificativ pentru problema avută în vedere este titlul X din Noul Cod penal intitulat ” Înțelesul unor termeni și expresii în legea penală”.

De asemenea, Noul Cod civil românesc statuează aplicarea priorității a tratatelor internaționale privind drepturile omului și a dreptului Uniunii Europene. Referitor la interpretarea legii, art. 9 C. civ. statuează aspectele esențiale care privesc operația de interpretare, și anume: cel care adoptă norma civilă este competent să facă și interpretarea oficială; norma interpretativă produce efecte numai pentru viitor; interpretarea legii de către instanță se face numai în scopul aplicării ei în cazul dedus judecății.

Privind statutul normativ al instituției interpretării juridice în materie penală, acesta rezultă atât în mod implicit din cuprinsul textelor din legislația românească în domeniu, cât și în mod expres din normele de interpretare din Codul penal român. Conform dispozițiilor generale ale art.172C.pen., în toate situațiile în care legea penală folosește un termen sau o expresie din cele prevăzute în Titlul X, înțelesul acesteia este cel arătat în acest titlu, afară de cazul în care legea penală dispune altfel. Normele explicative au caracter obligatoriu și vizează numai dispozițiile legii penale.

Capitolul 2. Esența, finalitățile și principiile interpretării juridice configurează o viziune critică asupra naturii interpretării juridice. Aceasta este susținută atât de filosofia dreptului cât și de teoria generală a dreptului, discipline care s-au configurat pe parcursul autonomizării științelor juridice și care oferă o imagine complexă și dinamică asupra ceea ce este dreptul conform naturii și finalităților sale pentru ființa umană [19, p.18]

Problematika interpretării juridice capătă relevanță, așa cum înfățișăm în teză, prin punerea în evidență a semnificației interpretării în drept, fapt care se realizează atât în plan metateoretic, filosofic, cât și în plan teoretic, științific. Având ca obiect de investigație științifică sistemul juridic în integralitatea sa structurală, teoria generală a dreptului abordează problematica interpretării juridice ca unul din aspectele care țin

de nucleul acestui sistem, care îi asigură funcționalitatea și dinamicitatea [12, p.13]. Întrucât aspectele pe care le implică interpretarea juridică sunt în strânsă legătură cu celelate componente ale ființării și manifestării dreptului și cu schimbările care se produc în viața socială, este necesară o actualizare permanentă a sensului și a conținutului conceptelor și instrumentelor teoretice și metodologice cu care operează interpretarea juridică. Desigur relevante, sub aspect științific și operational, sunt următoarele elemente: rațiunea de a fi a interpretării, necesitatea interpretării, definiția și formele interpretării, teoriile interpretării, metodele interpretării, funcția creatoare a interpretării și responsabilitatea interpretului.

Dimensiunea științifică, teoretică care însoțește discursul interpretativ, trebuie înțeleasă în strânsă corelație cu dimensiunea valorizatoare, care își găsește întruchiparea în realizarea ideii de justiție, ce reprezintă în fapt conținutul finalității unui sistem de drept.

Deoarece activitatea de interpretare juridică este implicată în toate etapele de ființare a dreptului, atât în faza de elaborare cât și în cea de aplicare, deci de realizare, cunoașterea fenomenului juridic prezintă o deosebită importanță. Când privește dimensiunea metodologică a cunoașterii juridice, ne referim atât la unele metode clasice, dintre care unele au parcurs o serie de mutații calitative, dar și alte metode mai recente, care au deschis noi orizonturi în cercetarea fenomenului juridic. Astfel, sunt analizate următoarele metode: metoda logică, metoda istorică, metoda sociologică, metoda informațională și metoda sistemică [7, p.165].

Specificul cunoașterii juridice constă în faptul că alături de dimensiunea cognitivă, de reflectare a ceea ce este fenomenul juridic, funcționează dimensiunea valorizatoare, deci de normare conștientă a unor acte și fapte, de calificare juridică a acestora, în temeiul căreia se ia o decizie [11, p.8]. În actul interpretării, alegerea și descifrarea semnificației normei care să poată fi aplicată unui caz concret implică atât operații de natură logică cât și judecăți de valoare, cunoașterea și evaluarea fiind cele două aspecte care definesc în esență natura raționamentului juridic. În acest sens, a interpreta corect un text de lege, înseamnă a da textului o configurație cât mai aproape de caracteristicile faptului sau actului săvârșit, ca pe acest temei să fie cu putință o încadrare juridică justă [10, p.31].

Referitor la natura interpretării juridice, în accepțiunea comună, în principal, problema interpretării se leagă de procesul de aplicare a dreptului. De aceea, de multe ori primează concepția inexactă după care aplicarea dreptului este redusă la problema soluționării litigiilor de către instanțele de judecată. Acestei viziuni i se adaugă și înțelegerea interpretării juridice în sensul de instrument tehnic de aplicare a normelor de drept, fiind pusă în felul acesta în prim plan latura tehnică, instrumentală, ceea ce ignoră natura complexă a demersului interpretativ.

Pornind de la faptul că elementul de bază al sistemului juridic îl reprezintă norma de drept, mulți specialiști în domeniu vorbesc despre **interpretarea normelor de drept**. Practica juridică arată însă că descifrarea conținutului prescriptiv al unuia sau altuia dintre textele de lege solicită raportarea la izvoarele de drept, respectiv la întregul sistem de drept. În această viziune, **expresia de interpretare juridică are un sens integrator**, oglindind o concepție largă în abordarea dreptului. În literatura juridică, adesea interpretarea este considerată o fază în procesul de aplicare a dreptului, un moment al acestui aspect. Este desigur o ipostază necesară dar nu și suficientă

pentru înțelegerea rolului esențial al interpretării în ființarea dreptului, și aceasta, deoarece interpretarea trebuie să aibă în vedere sistemul juridic în întregul său. Această viziune oferă un orizont integrativ diferitelor momente care există în ființarea dreptului, iar interpretarea textelor de lege aplicate situațiilor concrete sunt părți organice ale interpretării juridice privite în întregul său. În ordinea ființării dreptului, considerăm că ipostaza primară a interpretării juridice o reprezintă interpretarea de fundamentare, aceasta fiind și temeiul interpretării de aplicare a dreptului.

Conceptul integrativ al interpretării juridice cuprinde într-un întreg organic interpretarea de fundamentare și interpretarea aplicativă, între aceste momente existând o strânsă corelație dialectică [14, p.29]. Atunci când dreptul obiectiv se raportează la realitatea socială, pentru a consacra în limbaj juridic anumite realități și raporturi sociale, avem de-a face cu interpretarea de fundamentare, privită ca moment al creării dreptului; însă, dreptul pentru a-și atinge finalitatea, trebuie să se aplice la cazurile concrete ale realității, fapt care se realizează prin interpretarea de aplicare a normelor juridice, care reprezintă un moment al realizării dreptului.

În *Subcapitolul 2.2. Principiile interpretării juridice, exigențe metodologice cu finalitate axiologică* se pune un accent deosebit pe faptul că, în oricare din formele în care se realizează, interpretarea juridică se călăuzește după o seamă de **principii directe**. Aceste principii mai sunt cunoscute sub denumirea de reguli, axiome, directive, canoane sau maxime, și de multe ori sunt asociate cu alți termeni, precum: proceduri, teorii, metode, tehnici etc. Însă, cu toate că justifică și îndrumă tehnicile de interpretare sau regulile demersului interpretativ, principiile interpretării juridice nu se confundă cu acestea. Se apreciază că abordarea interpretării din perspectiva acestor principii trebuie privită ca sistem, la care participă și metodele și tehnicile interpretative. Privind interpretarea de fundamentare, aceasta este susținută în ultimă instanță de principiile generale ale dreptului (principiul libertății, principiul responsabilității, principiul echității și justiției). Principiile interpretării aplicative care își au temeiul axiologic în principiile generale ale dreptului, au o natură funcțională și au rolul de a orienta sub aspect tehnic - metodologic interpretarea de context, care are caracter aplicativ. Principiile interpretării aplicative nu procedează la evaluarea temeiului, ele sunt în esență exigențe de metodă care conduc la soluționarea unui caz. Aceste principii au fost privite uneori ca maxime tradiționale sau reguli de interpretare logică.

Organizarea integrativă a dreptului, dincolo de specificul pe care îl prezintă fiecare ramură de drept și a aspectelor particulare ale interpretării de ramură, are un caracter unitar, în stare să asigure o aplicare unitară la nivelul întregului sistem normativ, a principiilor, tehnicilor și a regulilor de interpretare. În lucrarea noastră sunt abordate următoarele principii: *principiul unității dintre litera și spiritul legii; principiul reglementării represive exprese; principiul contextualizării; principiul evaluării în limitele legii; principiul corelării selective; principiul consecvenței interpretării; principiul aplicabilității normei; principiul prevalării sensului uzual asupra celui tehnic* [14, p.71].

Capitolul 3 al lucrării - Funcția valorizatoare a interpretării juridice abordează elementele esențiale ale interpretării în drept, punând în evidență corelația strânsă între planul tehnic, instrumental și cel axiologic, valorizator, care are prioritate în ordinea ontologică a ființării dreptului și în orizontul interpretării în

drept. În acest sens sunt reevaluate conceptele de tip, agent și formă a interpretării juridice, tehnicile și regulile de interpretare, privite dincolo de semnificația lor juridic-formală, dimensiunea actualizării, creativității și responsabilității, care trebuie să caracterizeze exercițiul juridic interpretativ.

Atunci când o autoritate publică realizează interpretarea avem de-a face cu o *interpretare oficială*; acest tip de interpretare are în vedere sursa etatic-întemeietoare a operațiunii de interpretare. În acest sens, factorii purtători de putere etatică reprezentați de puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt agenții interpretării oficiale. Caracter neoficial are interpretarea făcută de către o persoană particulară, care trebuie să fie calificată în domeniu sau să fie implicată procesual. Autoritatea științifică a factorului interpretativ, ca agent neetic, constituie sursa acestui tip de interpretare. Forța juridică a interpretării depinde de natura autorității subiectului care realizează interpretarea juridică și desigur de tipul de interpretare.

De altfel, un criteriu important al diferențierii formelor de interpretare juridică este forța juridică contrasă din tipurile și agenții interpretării. Operaționalitatea și statutul calificat al interpretării sunt legitimate de noțiunea de agent al interpretării normelor juridice. Acest agent aparține unei autorități publice care elaborează o normă juridică sau aplică această normă; de asemenea, agentul poate aparține doctrinei juridice. Se poate vorbi de agenții interpretării oficiale (autentice ori concrete) sau agenți ai interpretării neoficiale (agentul doctrinal).

Pornind de la sursele, tipurile, agenții interpretării juridice, precum și de la legăturile dintre aceste componente se poate vorbi despre următoarele forme de interpretare aplicativă: *interpretarea oficială și interpretarea neoficială*. Interpretarea *oficială* cuprinde modalitățile: *autentică și concretă*: Interpretarea *oficială autentică* poate fi legală și executivă în situația în care are caracter normativ; la rândul ei, *interpretarea oficială concretă* poate fi judiciară sau administrativ-cazuală.

Interpretarea neoficială, spre deosebire de cea oficială, nu este făcută de autoritatea care elaborează sau aplică dreptul, ci de persoane care nu acționează în numele statului sau de instituții specializate, care nu au calitatea de organe etatice; ea nu este obligatorie, și deci nu se materializează în acte juridice care să fie garantate de stat în privința realizării lor.

Ființarea dreptului este asigurată de **actualizarea neîntreruptă a interpretării**, activitate care implică creativitate și responsabilitate în exercițiul juridic interpretativ [12, p.21]. Dacă în momentul legiferării legiuitorul pleacă de la condițiile sociale existente, reechilibrarea textului de lege cu schimbările care au loc în contextul social este opera interpretării aplicative.

Creativitatea în cadrul interpretării de fundamentare constă în modalitatea prin care interpretul reușește să realizeze o sinteză interpretativă care să aibă la bază o viziune bine fundamentată asupra domeniului realității avute în vedere, asupra necesității acestei reglementări și asupra tendințelor viitoare în societate.

Sarcina judecătorului impusă de către însuși dreptul obiectiv este de a completa lacunele textului de lege, fapt care îi conferă puterea de a crea drept; este totuși vorba de o putere limitată, decizia sa neavând generalitatea legii, fiind obligatorie doar *inter partes*. Însă decizia luată de judecător nu poate fi atacată decât în fața unei alte jurisdicții. În situația în care au fost epuizate toate căile de atac, această decizie

capătă autoritatea absolută a lucrului judecat, iar prin aceasta decizia capătă forță de adevăr legal [11, p.386].

Capitolul 4. Interpretarea juridică în cadrul relațiilor sistemului național de drept cu acquis-ul comunitar - abordează următoarele probleme: configurarea principalelor aspecte privind specificul dreptului comunitar; acquis-ul comunitar și problematica sa; modalități de realizare a armonizării legislației interne cu legislația comunitară; rolul activ al jurisprudenței interne și a UE în armonizarea interpretării juridice; jurisprudența CJCE; contribuții ale jurisprudenței comunitare la afirmarea principiilor dreptului comunitar; aplicabilitatea directă a regulamentelor și transpunerea directivelor în dreptul intern.

Dreptul comunitar reprezintă ansamblul normelor juridice aplicabile în ordinea juridică comunitară utilizate pentru atingerea finalității tratatelor și practicii internaționale [3, p.338].

În procesul de elaborare și aplicare a dreptului comunitar, *principiile generale de drept* au un rol important, trimiterea la aceste principii poate avea loc în următoarele cazuri: când în dreptul comunitar se constată că există unele lacune, sau când în acest sens există anumite dispoziții este obligatorie aplicarea acestora; în situația în care în soluționarea unor cauze, CJCE trebuie să rețină și să aplice și principii generale de drept care aparțin ordinii juridice naționale a statelor membre sau ordinii juridice internaționale. La aceste principii, trimiterea se poate face numai în cazul în care acestea sunt compatibile cu principiile comunitare, dar și cu specificul ordinii juridice consacrate în textele dreptului comunitară [6, p.463].

În practica CJCE, pot fi menționate următoarele *principii*: principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; principiul respectării dreptului la apărare; principiul autorității de lucru judecat; principiul certitudinii juridice; principiul egalității; principiul proporționalității; principiul loialității [2, p.24].

În procesul de reconstrucție a cadrului legislativ din România, problema care a fost lansată a fost aceea de **adoptare a acquis-ului comunitar**, deci de creare și armonizare a legislației românești la legislația europeană și de a dezvolta instituțiile care să pună în aplicare această legislație.

Practica în domeniul integrării arată că **metodele folosite în armonizarea legislației interne cu legislația comunitară sunt metoda legislativă și metoda interpretativă**. În ordinea priorității, ca importanță, *metoda legislativă* asigură conformitatea legislației naționale existente la cea comunitară, proces care se realizează prin amendarea sau abrogarea legislației interne existente, sau prin adoptarea unor legi noi, care să preia dispozițiile acquis-ului comunitar. Specificul metodei legislative se referă la faptul că ea urmărește adoptarea unor legi, care, prin transpunere, să introducă prevederile legislației comunitare în dreptul intern.

Dacă regula în materie de armonizare legislativă este metoda legislativă, în cadrul efortului de aplicare al acquis-ului comunitar, *metoda interpretativă* utilizată cu prudență are rol important. Eficiența aplicării metodei interpretative de către statele candidate depinde de capacitatea judecătorilor naționali de a face o aplicare „europeană” a legii. Totuși, metoda interpretării conforme nu poate suplini necesitatea unor modificări legislative importante, care se impun pentru a se asigura conformitatea cu acquis-ul comunitar.

Jurisprudența internă este indisolubil legată de activitatea pe care o desfășoară instanțele judecătorești ca organe ale autorității judecătorești în îndeplinirea actului de justiție, de promovare a legalității în activitatea organelor de stat și de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor. Pentru a asigura caracterul unitar și coerența actului de justiție, precum și realizarea drepturilor și intereselor legitime a celor implicați în actul de justiție, organele autorității judecătorești își întemeiază activitatea pe anumite principii fundamentale care își au sursa în dispoziții constituționale. Dintre aceste principii menționăm: justiția se îndeplinește în numele legii; justiția este unică, imparțială și egală pentru toți; judecătorii sunt independenți și se supun numai legii (art.124 din Constituție).

Cele mai numeroase hotărâri judecătorești au în vedere interpretarea și aplicarea dreptului în cazuri simple, care se referă la litigii ce opun două părți cu interese contrare, litigii pentru a căror soluționare instanța a fost sesizată conform procedurii legale. Judecătorul, aplicând legea, o interpretează; în acest proces el utilizează mai întâi regulile lingvistice și gramaticale pentru a descifra sensul adecvat al normei care poate fi aplicată cazului concret. Pentru a înlesni interpretarea și aplicarea unui act normativ, legiuitorul adesea include în acesta și articole care specifică sensul unor termeni utilizați. Deoarece explicațiile legiuitorului la termenii utilizați într-un act normativ au caracter general, aceasta face ca interpretarea lor pentru fiecare caz concret la care se aplică să fie necesară. În toate situațiile, judecătorul trebuie să decidă ce normă sau combinații de norme se potrivesc cazului supus judecării sau ansamblului de fapte; de asemenea, trebuie să clarifice dacă norma aleasă este în vigoare. În procesul de interpretare, interpretul utilizează împreună cu regulile lingvistice și gramaticale o serie de reguli derivate din logica formală.

Pentru ca interpretarea să aibă un caracter unitar, practica judiciară arată că judecătorii trebuie să fie conduși de ideea de justiție și să hotărască numai în cazul unei cereri dedusă judecării lor și în limitele acestei cereri. Alături de aceste aspecte puse în evidență de jurisprudență, care vizează operația ca atare a interpretării, un loc important îl reprezintă descifrarea, în cadrul interpretării și aplicării normelor juridice, a scopului social pe care îl au aceste norme.

Un alt aspect pe care practica judiciară îl are în vedere se referă la deschiderea firească a dreptului intern, național, spre dreptul internațional, respectiv dreptul european, unde se urmărește o armonizare a legislației, a interpretării și aplicării dreptului în sens unitar, non-contradictoriu.

Legat de acest ultim aspect, ne preocupăm în lucrare și de analiza rolului jurisprudenței UE în armonizarea interpretării. Locul jurisprudenței în dreptul UE este dat de rolul decisiv pe care Curtea de Justiție l-a avut în realizarea integrării economice și în procesul de trecere la integrarea politică [13, p.363]. Se apreciază că punerea în acord a ordinii juridice comunitare cu ordinea juridică națională, a statelor membre, este un proces complex, în care jurisprudența comunitară joacă un rol important.

Activitatea jurisprudențială a Curții de Justiție are un puternic caracter normativ. Regulile jurisprudențiale noi sunt aplicabile *erga omnes* instituțiilor comunitare, statelor membre și particularilor; aceste reguli fac corp comun cu norma interpretată ceea ce face ca norma respectivă să poată fi descifrată în lumina jurisprudenței care adaugă la ea [1, p.256].

Obligativitatea hotărârilor Curții de Justiție se manifestă pentru toate elementele construcției sistemului de drept european: instituții UE, statele membre, autoritățile naționale din aceste state, resortisanții și chiar Uniunea Europeană luată ca entitate internațională, fără ca aceste hotărâri să poată fi atacate. Art. 267 TFUE, fostul art. 234 TCE (*cererea preliminară/prealabilă*), guvernează un mecanism care, prin colaborare cu instanțele naționale de orice grad, urmărește asigurarea unei interpretări unice a dreptului UE, în stare să confere aplicări uniforme de către jurisdicțiile naționale ale tuturor statelor membre.

Garantarea aplicării dreptului comunitar a dus la afirmarea jurisprudențială a unor principii care reglementează raporturile UE cu cel al statelor membre [18, p.365]. Este vorba de **prioritatea în aplicare și efectul direct** la care se adaugă **aplicarea imediată**, care are scopul de a asigura eficacitatea ordinii juridice comunitare.

În statele membre, dreptul comunitar se aplică cu întâietate față de dreptul intern, prin acesta se înlătură de la aplicare normele naționale contrare. Totuși, doctrina consideră că prioritatea acționează numai în cazul în care norma internă – echivalentă contrazice norma comunitară. Această orientare o găsim și în art.148 alin. (2) din Constituția României.

Pentru statele membre, respectarea principiului priorității reprezintă o obligație de rezultat. În cazul unei reglementări interne contrare, sau în cazul unui vid legislativ intern, particularii pot cere judecătorului național să aplice norma comunitară. UE poate lua cunoștință de existența juridică a normelor interne contrare cu dispozițiile comunitare pe calea recursului în interpretare sau a recursului în lipsuri.

În această privință decizia o au autorităților naționale, care au și obligația ca prin diferite mijloace: decrete, circulare etc., de a informa pe cei interesați de neaplicarea normei naționale. În caz de dubiu privind validitatea unei norme comunitare, judecătorul național va dispune suspendarea actului în cauză și va cere CJCE să se pronunțe asupra validității respectivului act. Efectul direct al dreptului comunitar în astfel de situații este suspendat pe moment de judecătorul național, această cale de acțiune fiind recomandată de CJCE.

Competența judecătorului comunitar este una de atribuire; în temeiul acestei realități, sarcina judecătorului național este de a asigura eficacitatea deplină a dreptului comunitar, acesta fiind considerat un judecător de drept comun al dreptului comunitar.

Accesul justițiabililor la judecător este apreciat ca fiind „un principiu general al dreptului care se regăsește la fundamentul tradițiilor constituționale comune statelor membre” [5]. Este de precizat că accesul la judecător este asigurat prin principiul echivalenței și principiul efectivității în sens restrâns

Un concept propriu dreptului comunitar este **protecția jurisdicțională provizorie**. Se apreciază că, pentru a apăra drepturile rezultate din dreptul comunitar în beneficiul justițiabililor, judecătorul național îndepărtează, în baza sa, norma națională care îl împiedică să dispună de măsuri provizorii.

Un alt principiu care reprezintă o garanție a eficacității dreptului comunitar este **răspunderea statelor** membre pentru încălcarea dreptului comunitar.

Aplicabilitatea directă a regulamentelor și transpunerea directivelor în dreptul intern. Regulamentul este actul juridic al UE care este obligatoriu în toate

elementele sale și direct aplicabil în toate statele membre. Din momentul intrării lor în vigoare, regulamentele se aplică direct în ordinea juridică a fiecărui stat membru; pentru aceasta este necesară asumarea acestora, ca atare, de către instituțiile competente în toate domeniile lor de reglementare. Acțiunea de aplicare corectă și completă a regulamentelor poartă denumirea de implementare, acțiune care este diferită de cea de transpunere sau preluare și care se aplică în cazul directivelor.

Directiva, prin natura sa, presupune intervenția autorităților naționale pentru ca aceasta să producă efecte juridice în dreptul intern al fiecărui stat membru destinat. Conform prevederilor legislației europene, autoritățile naționale competente au obligația de a adopta un act de transpunere a directivei.

Transpunerea directivelor trebuie să aibă loc cu respectarea formelor și a procedurilor dreptului național, conform principiului autonomiei instituționale. Este de menționat că directivele sunt adoptate în vederea armonizării sistemelor juridice ale statelor membre și de a produce efecte complete în ordinea juridică internă, națională.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Deoarece scopul lucrării noastre a fost acela de a contura o viziune articulată și nuanțată asupra problemelor teoretice și practice ale interpretării juridice, demersul întreprins a căutat să abordeze această chestiune pornind de la premisa că adevărata viață a dreptului constă în procesul de aplicare a principiilor și normelor juridice care îl alcătuiesc, fapt care se realizează prin operația de interpretare. Pentru aceasta am demonstrat că interpretarea juridică în toate formele sale, alături de dimensiunea tehnică, instrumentală, are statut de componentă axiologică, valorizatoare a dreptului, întrucât în ea este cuprins impulsul, principiul acțiunii care face ca dreptul și normele sale să ființeze și să modeleze realitatea vieții, raporturile sociale. În fundamentarea acestei perspective am propus *un concept integrativ* al interpretării juridice, în care am legitimat *interpretarea de fundamentare*; aceasta împreună cu interpretarea aplicativă sau cazuală, asigură scopul dreptului, adică realizarea ideii de justiție. Am evidențiat că interpretarea juridică este o activitate intelectuală care caută să surprindă înțelesul unei norme juridice având ca repere de bază Litera și Spiritul legii, însă depășind cadrele formale ale actului juridic normativ, consonând cu valorile pe care societatea dorește să le afirme.

Raportat la problematica investigată, prezint aici câteva CONCLUZII necesare, și anume:

1. Analiza doctrinei și a reglementărilor normativ-juridice privind interpretarea în drept relevă aspecte teoretice și practice implicate în activitatea de interpretare, așa cum acestea s-au profilat în evoluția dreptului, și care vizează cunoașterea și stabilirea conceptelor prin folosirea logicii, dar și aplicarea acestora prin folosirea unor tehnici adecvate, cum este tehnica de a alege textul de lege pentru a putea fi aplicat. În perioada marilor codificări instituția interpretării juridice a fost susținută de concepția autorilor acestor documente, concepție care recunoștea imperfecțiunile oricărei opere legislative.

Prezentarea făcută principalelor direcții de gândire juridică în materia interpretării dreptului ne-a permis să corelăm comparativ tezele acestora în vederea desprinderii, în acord cu exigențele actuale ale evoluției dreptului, a orizontului teoretic

actual de așteptare al problematicii interpretării, cât și a finalității interpretării legislației în procesul perfecționării ei normative și al aplicării oportune și eficiente.

2. Analiza și determinarea tipurilor, agenților și formelor interpretării juridice a însemnat pentru noi un efort hermeneutic de descifrare a literei și spiritului legii, permițându-ne să ajungem la concluzia că aceste elemente formează un întreg organic a cărui funcționare pune în evidență legăturile necesare care există între tipurile și agenții interpretării, pe de o parte, și natura formelor interpretării, pe de altă parte. În funcție de sursele, tipurile și agenții interpretării juridice, precum și de legăturile dintre aceste componente, am diferențiat între interpretarea oficială și interpretarea neoficială. Am constatat că interpretarea oficială cuprinde modalitățile: autentică și concretă. Interpretarea oficială autentică poate fi legală și executivă, situație în care are caracter normativ; la rândul ei, interpretarea oficială concretă poate fi judiciară sau administrativ-cazuală.

Constatând că interpretarea juridică reprezintă una din temele perene ale teoriei generale a dreptului, care în decursul timpului a acumulat rezultate semnificative, am arătat totodată că, în privința formelor și rolului său, interpretarea este susceptibilă de deschideri noi, operaționale și valorice, în acord cu exigențele gnoseologice și practice actuale;

3. În cuprinsul lucrării am accentuat diferențele de natură între principiile generale ale dreptului și cele ale interpretării aplicative, ceea ce ne-a permis să ajungem la concluzia că, deși principiile interpretării aplicative își au temeiul axiologic în principiile generale ale dreptului, acestea se caracterizează prin faptul că operează într-un alt registru, fiind de natură prioritar funcțională. Urmând aceste principii am dedus că interpretarea juridică are caracter *sistemic*, regăsit și în metodele și tehnicile utilizate în actul interpretării.

4. Încercarea de a realiza o clarificare a tehnicilor de interpretare, așezate sub semnul legilor gândirii corecte ce statuează o metodică juridică specifică, ne-a permis să conchidem că interpretarea juridică, ca ipostază de descifrare a semnificației textului normativ, se prezintă ca metodă de abordare a dreptului. Privită ca metodă specific juridică în reconstrucția voinței legiuitorului și a ceea ce dobândește relevanță pentru situația concretă, la care se referă norma, interpretarea aplicativă își asumă o seamă de tehnici necesare finalizării sale, dintre acestea cele mai utilizate fiind cele de tip lingvistic, istoric, sistemic și teleologic.

5. Evidențierea, în baza logicii privită ca ansamblu coerent de exigențe formale ale gândirii, a particularităților raționamentului juridic, ne-a permis să conchidem că implicațiile caracterului specific al cunoașterii juridice asupra interpretării juridice se manifestă îndeosebi prin modalitățile de construire a raționamentului juridic. Raționamentul juridic nu este o construcție pur formală; după noi, el deschide calea valorizărilor posibile, astfel ca ideea de dreptate să poată fi regăsită în sistemul de propoziții construite. Istoria problemei ne-a convins că atât în etapa elaborării cât și în cea a aplicării dreptului, *deci pe întregul curs al interpretării*, raționamentul juridic este instrumentul prin care norma juridică își realizează finalitatea.

În practica judiciară, raționamentul juridic își are determinarea în scopul pe care îl are dreptul, astfel că hotărârea luată este fundamentată îndeosebi pe considerente de ordin social și moral; pornind de la necesitatea justificării deciziei, urmează stabilirea premiselor raționamentului.

6. Interpretarea însoțește întreaga viață a dreptului, intervenind, așa cum am conceptualizat în cuprinsul tezei, ca *interpretare de fundamentare* chiar în primele momente în formularea unei viitoare legi și continuând în faza de aplicare a dreptului, ca *interpretare aplicativă*. Creativitatea în operația de interpretare juridică este strâns legată de responsabilitatea agentului care realizează această operație. Am subliniat repetat că interpretarea juridică ține de planul tehnic, instrumental de aplicare, însă determinant este planul axiologic, valorizator; de aceea, pentru a înțelege această problemă este necesar a se ține seama de contextul în care are loc interpretarea, context dimensionat de valorile dreptului și ierarhia izvoarelor de drept.

7. Pornind de la schimbările produse în societatea actuală, odată cu aplicarea sistemului european de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dar și jurisprudența CtEDO, am abordat jurisprudența ca izvor de drept pentru a putea stabili un mecanism eficient de folosire a acesteia și în asigurarea interpretării unitare în drept. La creșterea rolului jurisprudenței în interpretarea juridică au contribuit în mod decisiv efectele globalizării, implicit ale europenizării asupra sistemului de drept. Am concluzionat că reevaluarea locului și rolului precedentului judiciar în cadrul sistemului izvoarelor de drept în oricare din sistemele de drept analizate implică o rearanjare și a celorlalte izvoare ale dreptului din punctul de vedere al influenței și ponderii care le revin în sistemul izvoarelor dreptului.

8. În capitolul final al lucrării noastre am analizat problema necesității interpretării unitare, noncontradictorii a dreptului în cadrul sistemului național și în relațiile sale cu aquis-ul comunitar și cu dreptul internațional. Această analiză ne-a permis să desprindem o seamă de concluzii, în sensul că: (1). jurisprudența internă și a Uniunii Europene are un rol activ în armonizarea interpretării juridice; (2). principalele modalități utilizate în realizarea acestui obiectiv sunt metoda legislativă, îndeosebi în prima parte a acestui proces, și utilizarea cu prudență a metodei interpretative, care depinde de capacitatea judecătorilor naționali de a face o aplicare „europeană” a legii. Ca și în sistemele romano-germanice de drept, în sistemele de drept moldovenesc și românesc, în situația menținerii neobligativității precedentului, există o serie de cauze care sporesc ponderea dreptului jurisprudențial; în acest sens, este vorba de cauze de filosofie politică, de reconsiderare a noțiunii de reprezentare și a noțiunii de exercițiu a suveranității naționale. De asemenea, există o serie de factori care concură la generalizarea regulii jurisprudențiale, dintre care menționăm: valoarea intrinsecă a deciziei, nevoia de unitate, de continuitate și de securitate, principiul egalității, influența ierarhizării instanțelor etc.

În societatea actuală, transformările profunde pe care le suferă statul contribuie la creșterea rolului dreptului jurisprudențial. Din experiența practicii judiciare am desprins necesitatea unei viziuni unitare, de ansamblu asupra interpretării juridice, viziune care are rolul de a operaționaliza superior interpretarea juridică, conferind practicii interpretării o finalitate transtehnică, subsumată ideii de justiție.

În încheiere, pe baza demersului întreprins în cercetarea doctorală prezentă și a unor convingeri pe care ni le-am valorificat pe parcursul ei, ne îngăduim să facem câteva *sugestii*, cu speranța că vor găsi ecoul așteptat la factorii interesați atât în ordine științifică, în adâncirea cunoașterii teoretice a actului interpretării juridice, cât și în ordine practică, în câmpul viu și nu o dată tensionat al elaborării și aplicării dreptului, unde interpretarea juridică este chemată să revivifice imperativul general și

abstract al normelor de drept, conferindu-i forma nemijlocită a juridicității împlinite ca ideal concret al libertății și dreptății.

1. În acest sens, apreciem că este necesară cultivarea unei noi atitudini față de drept și valorile juridice, ea însăși expresie activă a unei noi conștiințe juridice, manifestă atât în plan individual, precum și în acela juridic-instituțional, în contextual așteptat al creșterii nivelului de civilizație materială, dar, pe măsură, și spirituală a societății, implicit a componentei sale juridice.

2. În acest orizont de așteptare, pe planul investigației teoretice ar fi binevenită o hotărâta detașare critică față de concepția tradițională asupra interpretării juridice, privită tradițional sub dominanța ideatic-ideologică a prezumatei voințe discreționare a legiuitorului ca o operație pur tehnică și colaterală aplicării dreptului, aplicare redusă în consecință la livrarea dogmatică a voinței legiuitorului prin actul, astfel mecanic, al interpretării. Față de acest tribut dogmatic, credem că semnele de depășire critică, din fericire deja ivite concludent în literatura juridică din Republica Moldova și din România, au a fi în continuare întărite prin lărgirea *de factură problematizantă* a cercetării teoretico-practice a fenomenului interpretării juridice, fără de care nu se va putea pune consecvent și deplin în lumină funcția axiologică, valorizatoare a interpretării în drept, chemată, în ordinea ei, să dea viață normativității juridice, a cărei forță nu stă, repetăm, în imperativismul ei abstract-prescriptiv, ci în *revitalizarea normelor prin actul rezonabil-creativ al interpretării, devenită astfel consubstanțială viabilizării dreptului*. În această privință, așa cum ne-am străduit să evidențiem pe întreg parcursul lucrării noastre, putem spune că *există atâta drept – ca exigență vie de urmat și aplicat – câtă interpretare există în sensul ei veritabil!*

3. Deschiderea teoretică pe care o recomandăm în materia interpretării are a actualiza și valențele responsabilității agenților ei, încât pledoaria pentru actul interpretării – deopotrivă *intrinsec* elaborării și aplicării dreptului – este în aceeași măsură una a angajării profesionaliste și civice în actul interpretării, *privit în viziunea noastră ca factor nemijlocit al umanizării dreptului*.

Amintita funcție valorizatoare a interpretării dreptului, pentru a cărei prevalență am pledat în lucrare, este tocmai măsura și garanția împlinirii finalității dreptului, a sistemului juridic luat în ansamblul său.

4. Știința dreptului poate, așadar, nu numai descrie, ci și modela prin funcția specifică, de ordin argumentativ-valorizator a cunoașterii dreptului, complexitatea relațiilor socio-juridice. De aceea, considerăm că *Teoriei generale a dreptului*, în economia disciplinelor de învățământ juridic, *ar trebui să i se acorde un rol sporit și o recunoaștere pe măsură a importanței sale în procesul didactic de educare și formare profesională a practicienilor dreptului*.

Orizontul axiologic pe care îl deschide și îl întreține în demersul gnoseologic și instructiv-educativ face din Teoria generală a dreptului o disciplină cu un rol mult mai mare decât lasă să se întrevadă actualele planuri de învățământ, înclinate nu o dată spre pragmatism reductiv, care ignoră pregătirea filosofico-juridică a studenților. Nu rezultă de aici un statut didactic privilegiat cantitativ, ci recomandarea unei maniere, cum spuneam, problematizante, *de orizont axiologic*, a cunoașterii dreptului, care să ofere premise formative tineretului studios și, deopotrivă, criterii epistemologice și metodologice călăuzitoare disciplinelor de ramură.

5. Pornind de la necesitatea creșterii importanței acordate Teoriei generale a dreptului în programa instituțiilor de învățământ superior, considerăm că și activitățile de *clinică juridică*, inițiate de o vreme în învățământul juridic superior din Republica Moldova și din România, ar putea fi revigorate prin programe ferme, în măsură să le salveze de la un pragmatism învechit, punându-i pe studenți în situații de caz apte să le întrețină *hermeneutic* creativitatea interpretării normelor având ca obiect actele, faptele și raporturile juridice.

6. În altă privință, deși în cele două state legiuitorul a inițiat pași necesari spre o reglementare juridică a însăși operației de interpretare a dreptului, credem totuși că acest demers normativ, absolut îndreptățit, trebuie dus mai departe, fără însă a îngrași în parametri literali constrângători libertatea creativă a actului interpretării făcut de agenții săi legitimi. Sunt de așteptat reglementări mai ales metodologice în fața provocărilor abuzului de legislație internă sau în fața ghemului de probleme privind relațiile dreptului național cu acela internațional ori comunitar, pe fondul avansului inerent al globalizării.

7. Alături de toate acestea, considerăm necesară organizarea la nivel național, atât în cazul Republicii Moldova cât și al României, a unei dezbateri teoretico-metodologice și de ordin practic-aplicativ privind problematica interpretării juridice și a perfecționării activității de interpretare în procesul de elaborare și aplicare a dreptului, la care să participe reprezentanții autorizați ai Ministerului Justiției, Curții Constituționale, Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova, respectiv ai Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, ai celorlalte paliere ale sistemului judecătoresc, precum și, nu în ultimul rând, cadre didactice universitare din domeniul învățământului juridic. O astfel de dezbatere, cu un generic bine definit, ar urma să sintetizeze punctele de vedere exprimate, să caute soluții la problemele teoretice și totodată practice, probleme ivite *direct* în activitatea juridică și care își așteaptă răspunsul în cadrul construcției juridice a momentului, dar și în perspectiva evoluției ei viitoare. Între altele, o asemenea posibilă dezbatere s-ar putea finaliza și publicistic, sub forma unui tom cuprinzând mișcarea vie de idei pe domeniu și exprimând – de ce nu ? – o *Carte albă a interpretării juridice*, concepută ca o reacție, ca un răspuns așteptat la provocările ivite în fața celor chemați să dea viață valorilor dreptului!

8. În final, să ne fie îngăduită o ultimă precizare de principiu. Este deja instituită o *quasiregulă* generală ca o teză de doctorat în drept să se încheie cu o propunere de *lege ferenda* pe domeniul abordat de autor, propunere apreciată ca o probă efectivă a utilității tezei în cauză și ca un temei al validării ei. Desigur, această exigență își are justificarea ei practică în cele mai multe situații. În ce ne privește însă, ne abținem deliberat să formulăm vreo propunere în acest sens deoarece tocmai spiritul antidogmatic al temei interpretării juridice se refuză tentației normării *apriori*, ca un scop în sine, a problematicii interpretării care nu se poate justifica normative decât în funcție de materia concretă și diferențiată a actelor normative, așa cum se și întâmplă de exemplu în cazul codurilor. Prin natura sa de operațiune deschisă, creativă și în orice caz problematizantă, interpretarea, având *ca obiect* textul normelor, nu poate fi decât cu titlu de excepție *obiect* ea însăși al reglementării. Normarea ei *curentă* i-ar anula statutul ontologic, rămânând să fie doar simplă normă și nu *detașare interpretativă* de normă! Acest paradox o justifică și o ridică la statutul de operație de înaltă responsabilitate juridică!

BIBLIOGRAFIE

1. Apostol Tofan D. Instituții administrative europene. București: C.H. Beck, 2006, 256 p.
2. Avornic Gh. Tratat de teoria generală a statului și dreptului (în două volume), Chișinău, 2010, vol. II, 577 p.
3. Barac L. Elemente de teoria dreptului. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2009, 367p.
4. Biriș I. Valorile dreptului și logica intențională (Introducere în filosofia dreptului). Arad: Servo-Sat, 1996, 209 p.
5. CJCE, 15 mai, 1986, Johnston, cauza 222/84 Culegere, p.1651
6. Cotea F. Drept comunitar European. București: Wolters Kluwer, 2009, 678p.
7. Craiovan I. Metodologie juridică. București: Universul Juridic, 2005, 256 p.
8. Craiovan I. Tratat de teoria generală a dreptului. Ediția a III-a. București: Universul Juridic, 2015, 591 p.
9. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Hotărârea nr. 9 din 14.02.2014 pentru interpretarea art. 135 alin. 1 lit. a din Constituția Republicii Moldova (Sesizarea nr. 52b/2013). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1.04.2014, nr. 78-79.
10. Dobrinescu I. Dreptatea și valorile culturii. București: Academiei Române, 1992, 166 p.
11. Dogaru I., Dănișor D. C., Dănișor Gh. Teoria generală a dreptului. curs de bază. București: Științifică, 1999, 466 p.
12. Eremia M.-C., Interpretarea juridică. București: All Beck, 1998, 94 p.
13. Groza A. Uniunea Europeană. Drept instituțional. București: C.H. Beck, 2008, 410 p.
14. Humă I. Cunoaștere și interpretare în drept. Accente axiologice, București: Ed. Academiei Române, 2005, 134 p.
15. Legea Nr.985 din 18.04.2002 Cod penal al R. Moldova în Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14.04.2009, art. Nr.195
16. Legea R. Moldova Nr. 122-XV din 14.03.2003 Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în: Monitorul Oficial Nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
17. Legea R. Moldova nr.225-XV din 30.05.2003 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în: Monitorul Oficial nr.111-115/451 din 12.06.2003.
18. Manolache O. Drept comunitar. Ediția a IV-a. București: All Beck, 2004, 905 p.
19. Puha E., Gorea B. Filosofie, Justiție și Drept, Târgu-Mureș: Dimitrie Cantemir”, 2007, 173 p.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

Articole în reviste recenzate:

1. *Coșman Eliza*, Jurisprudența Uniunii Europene și rolul ei în armonizarea interpretării dreptului, În: Revista „Legea și viața”, nr. 8, 2017, p. 25-30, precum și în: Revista „Legea și viața”, nr. 9, 2017, p. 18-22. [0,41 c.a.]
2. *Coșman Eliza*, Rolul jurisprudenței comunitare în afirmarea principiilor dreptului comunitar, În: Revista „Jurnalul JURIDIC NAȚIONAL: teorie și practică”, nr. 4(26), 2017, p. 45-52. [0,59 c.a.]
3. *Coșman Eliza*, O reevaluare teoretică a problematicii interpretării juridice oficiale, În: „Revista de studii interdisciplinare C. Stere”, An 4(2017), nr. 1-2 (13-14), Iași, Vasiliana 98, 2017, p.104 -115. [0,58 c.a.]
4. *Coșman Eliza*, Caracterul specific al cunoașterii dreptului și reflectarea sa în natura interpretării juridice, În: Revista „Jurnalul JURIDIC NAȚIONAL: teorie și practică”, nr. 6(28), 2017, p. 17-21; [0,85 c.a.]

Materiale ale comunicărilor științifice:

1. *Coșman Eliza*, Condiția interpretării juridice în dreptul roman, În: „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”. Conferința științifică internațională (5 februarie 2015, Chișinău), Iași, Vasiliana 98, 2015, p.96-99. [0,26 c.a.]
2. *Coșman Eliza*, Statutul interpretării în etapa receptării dreptului roman și în perioada marilor codificări, În: „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”. Conferința științifică internațională (5 februarie 2015, Chișinău), Iași, Vasiliana 98, 2015, p.100-103.[0,28 c.a.]
3. *Coșman Eliza*, Școala exegetică și problema interpretării dreptului, În: „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”. Conferința științifică internațională (5 februarie 2015, Chișinău), Iași, Vasiliana 98, 2015, p.96-99, p.114-117. [0,25 c.a.]
4. *Coșman Eliza*. Tehnicile interpretării în drept și implicațiile lor axiologice, în Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași, Fascicula: Drept, Științe Economice, Științe Politice, An 2014, Tomul 14, Decembrie, p.191-204. [0,57 c.a.]
5. *Coșman Eliza*. Coordonate ale cunoașterii juridice și ale interpretării în drept, În: „Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare”. Conferință internațională științifico-practică (4-5 noiembrie 2016, Chișinău), Chișinău, Cetatea de Sus, p. 13-17. [0,32 c.a.]
6. *Coșman Eliza*, Fundamentul logic al interpretării juridice, În: „Protecția Drepturilor Omului: Mecanisme naționale și internaționale”. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului (8 decembrie 2016), Chișinău, 2017, p. 134-141. [0,45 c.a.]

ADNOTARE

Coșman Eliza, “Probleme teoretice și practice ale interpretării juridice”, Teză de doctor în drept; Specialitatea: 551.01 – Teoria generală a dreptului, Chișinău, 2018

Structura lucrării: Lucrarea cuprinde introducerea, patru capitole urmate de sinteza rezultatelor obținute, concluzii și recomandări, bibliografie din 245 izvoare, 181 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 10 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: Norme de drept; text normativ; interpretare juridică; funcția valorizatoare a interpretării juridice; creativitatea interpretării; finalitatea interpretării juridice; acquis comunitar; armonizare legislativă.

Domeniul de studiu îl reprezintă statutul interpretării juridice în elaborarea și aplicarea dreptului.

Scopul și obiectivele lucrării. Prezenta lucrare are drept scop cercetarea multilaterală și complexă a problemelor interpretării dreptului, constituirea unui traseu analitic în măsură să permită deschiderea frontului problematic, trecerea de la cazul, apreciat ca particular, al interpretării dreptului la analiza și justificarea genului său proxim: interpretarea juridică în general, elaborarea unei teorii generale a interpretării dreptului. Pentru realizarea acestui scop au fost stabilite următoarele obiective: fundamentarea bazelor conceptuale ale interpretării sistemic-integrative a dreptului pornind de la contribuții teoretice acreditate în domeniu; determinarea tipurilor, agenților și formelor interpretării juridice privită ca efort hermeneutic de descifrare a literei și spiritului legii; evidențierea principiilor interpretării, care nu apar ca simple entități metafizice, ci se configurează evolutiv în funcție de exigențele epistemologice ale cunoașterii juridice; clarificarea tehnicilor de interpretare, așezate sub semnul legilor gândirii corecte ce statuează o metodică juridică specifică; evidențierea, în baza logicii privită ca ansamblu coerent de exigențe formale ale gândirii, a particularităților raționamentelor juridice, a argumentelor utilizate în cunoașterea și interpretarea dreptului; determinarea funcției valorizatoare a interpretării juridice, rezultată din interacțiunea scopului legiuitorului cu finalitățile dreptului, în măsură să asigure trecerea dreptului de la virtualitatea dezirabilă a prescripțiilor la realizarea lor efectivă; stabilirea modalităților și particularităților interpretării dreptului național în condițiile globalizării; analizarea, sistematizarea și interpretarea rezultatelor cercetării întreprinse, formularea concluziilor și recomandărilor.

Noutatea și originalitatea științifică constă în faptul că teza abordează problema interpretării juridice din perspectivă hotărât axiologică, fără de care nu poate fi explicată și realizată funcția constructiv-integrativă a interpretării în aplicarea dreptului.

Problema științifică constă în configurarea principalelor aspecte ale problematicii interpretării juridice în plan teoretic și practic, punând în evidență ideile relevante în acest domeniu, deschiderile pe care le oferă teoriei și practicii în domeniul dreptului. Lucrarea evidențiază o deschidere spre noile semnificații pe care conceptele tradiționale ale dreptului le capătă, odată cu schimbările ce au loc în societate, dar și elementele care capătă relevanță și oferă noi caracteristici dreptului și interpretării juridice.

Valoarea aplicativă a lucrării. În măsura în care lucrarea este un teoretică, este totodată și un demers practic pentru responsabilizarea agenților interpretării juridice.

Implementarea rezultatelor științifice. Elementele de noutate, abordările critice și recomandările formulate deschid inedite unghiuri de cercetare în știința juridică și în activitatea instituționalizată de aplicare a dreptului.

АННОТАЦИЯ

Кошман Елиза, "Теоретические и практические проблемы юридической интерпретации". Диссертация на соискание ученой степени доктора права; Специальность: 551.01- Общая теория права. Кишинэу, 2018

Структура диссертации: работа состоит из введения, четырех глав с синтезом результатов, общих выводов и рекомендаций, библиография из 245 источников. Основной текст состоит из 181 страниц. Результаты исследования опубликованы в 10 научных статьях.

Ключевые слова: правовые нормы; нормативный текст; юридическое толкование; важность функции юридической интерпретации; творчество интерпретации; цель юридического толкования; европейское законодательство; гармонизация законодательства.

Область исследования является статус правовой интерпретации в разработке и применении права.

Цель и задачи исследования. Настоящая работа имеет целью многостороннее и комплексное исследование проблем интерпретации права, установление аналитического вектора, способствующего всестороннему рассмотрению проблемы, переход от частного рассмотрения интерпретации права к анализу сущности интерпретации и обоснованию ее как юридической интерпретации в общем, так и в разработке новой теории интерпретации. Для достижения этой цели были поставлены следующие задачи: создание концептуальных основ системно-интегративной интерпретации права, начиная с аккредитованных теоретических вкладов в этой области; определение типов, агентов и форм правовой интерпретации, рассматриваемых как герменевтические усилия по расшифровке буквы и духа закона; выявления принципов интерпретации, которые не появляются как простые метафизические определения, а эволюционируют в соответствии с эпистемологическими требованиями правовых знаний; классификация методов интерпретации под знаком законов правильного мышления, в котором указывается конкретная правовая методология; выявления, основываясь на логике, рассматриваемой как согласованный набор формальных требований мышления, особенностях правового мышления, аргументах, используемых в знании и толковании права; определение важности функции юридического толкования, вытекающего из взаимодействия цели законодателя с целями закона, способного обеспечить переход права от виртуального назначения к их реальной реализации; установление условий и особенностей толкования национального законодательства в условиях глобализации; анализировать, систематизировать и интерпретировать результаты проведенных исследований, формулируя выводы и рекомендации.

Научная новизна и оригинальность заключается в том, что в диссертации рассматривается вопрос о юридической интерпретации с определенной аксиологической точки зрения, без которой невозможно объяснить и реализовать конструктивно-интегративную функцию толкования в применении закона.

Решение **научной проблемы** заключается в конфигурации основных аспектов проблемы юридической интерпретации в теоретическом и практическом плане, выделив соответствующие идеи в этой области, открытия, которые она предоставляет теории и практике в области права. Научная работа подчеркивает открытость к новым значениям, которые приобретают традиционные концепции права в связи с изменениями, происходящими в обществе, а также элементы, которые становятся актуальными, а также предлагает новые особенности юридической интерпретации.

Апplikативная значимость работы Несмотря на то что работа является теоретической, она также является вызовом к ответственности субъектов правовой интерпретации.

Внедрение научных результатов. Новые идеи, критические подходы и сформулированные рекомендации открывают новые горизонты исследований в области юриспруденции и в деятельности правовых органов.

ANNOTATION

Coşman Eliza, "Theoretical and Practical Issues of the Juridical Interpretations", Law Doctoral Thesis; Specialty: 551.01 – Law general theory, Chişinău, 2018

Structure of the work: The work includes an introduction, four chapters followed by the synthesis of the results obtained, conclusions and recommendations, bibliography from 245 sources, 181 pages of main text. The results obtained are published in 10 scientific works.

Key words: Law norms; normative text; juridical interpretation; the important value of the juridical interpretation; the creativity of the interpretation; the finality of the juridical interpretation; the communitarian purchase; the legislative harmonization.

The study field: it is represented by the statute of the juridical interpretation in elaborating and enforcing the law.

The purpose and objectives of the work. The current work has the purpose to research multilaterally the complex issues of interpreting the law, the design of an analytical route that could allow the opening of the issue core, the transfer from the particular case of the law interpretation to the analysis and the justification of its proximal genre: the juridical interpretation in general, the elaboration of a general theory, of the law interpretation. In order to achieve this, the following objectives were set: the consolidation of the conceptual base of the systemic integrative law interpretation starting from the theoretical contributions accredited in the field; the determination of the types, agents and sorts of the juridical interpretation regarded as a hermeneutic effort to decipher the letter and the spirit of the law; the emphasis of the interpretative principles that do not seem metaphysical entities but they are outlined gradually according to the epistemological demands of the juridical knowledge; the explanation of the interpretation techniques laid under the laws of the correct thinking that make up a specific juridical methodics; according to the logics regarded as a coherent ensemble of the thinking's formal demands, the emphasis of the particular features of the juridical thinking, of the arguments used in knowing and interpreting the law; the determination of the important value of the juridical interpretation that results from the interaction between the purpose of the legislator and the finality of the law that is able to make the transfer of the law from the desirable virtuality of the prescriptions to their effective achievement; the settlement of the modalities and particular features in the interpretation of the national law having in view the globalization; the analysis, the systematization and the interpretation of the results appeared in the mentioned research; the presentation of conclusions and recommendations.

The scientific novelty and originality consists in the fact that the thesis approaches the issue of the juridical interpretation from an obviously axiological perspective without which it is impossible to explain and to make the constructive – integrative function of the interpretation while enforcing the law.

The scientific issue consists in the configuration of the main aspects related to the issues of the juridical interpretation in the theoretical plan and in the practical one, by emphasizing the relevant ideas in this field and the openings offered to the theory and to the practice in the law field. The work emphasizes an opening to the new significations acquired by the traditional concepts of the law at the same time with the changes of the society but also the elements that acquire relevance and offer new characteristics to the law and to the juridical interpretation.

The applicative value of the work. The current work is a theoretical one but also a practical measure to render responsible the agents of the juridical interpretation.

The implementation of the scientific results. The novelty elements, the critical approaches and the expressed recommendations open new research angles in the juridical science and in the institutionalized activity of law enforcement.

COȘMAN ELIZA

PROBLEME TEORETICE ȘI PRACTICE ALE INTERPRETĂRII JURIDICE

551.01 - Teoria generală a dreptului

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 21.05.2018

Hârtie ofset. Tipar digital

Coli de tipar: 2.0

Formatul hârtiei A4

Tirajul 80 ex.

Comanda nr. 30

Tipografia „PRINT-CARO”,
str. Astronom Nicolae Donici 14, mun. Chișinău, MD – 2049
tel. 85-33-86